

УДК 911.3

Сосницька Ярослава Сергіївна,
кандидат географічних наук

Східноєвропейського національного університету імені
Лесі Українки, м. Луцьк, Україна, e-mail,
yaroslavavnu@mail.ru

Романчук Алла Іванівна

Східноєвропейського національного університету імені
Лесі Українки, м. Луцьк, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН РОСЛИННИЦТВА РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Метою статті є розкриття особливостей специфіки сучасного стану рослинництва Рівненській області, адже воно є провідною галуззю сільського господарства. В статті досліджено основні зміни структури рослинництва за останні п'ять років.

Методологічною основою роботи є системний підхід до вивчення соціально-економічних процесів і явищ що протікають у рослинницьких комплексах сільського господарства Рівненської області. У процесі наукового дослідження використано низку методів, з-поміж: теоретичного узагальнення, порівняння та аналізу, системно-структурний аналіз, порівняльний картографічний.

Результати дослідження. Частка рослинництва в структурі сільського господарства становить 65%. Основними сільськогосподарськими культурами які вирощуються в області є: зернові культури (пшениця, жито, кукурудза, ячмінь, овес, просо, гречка, зернобобові (горох, вика)), технічні культури (цукровий буряк, льон-довгунець, ріпак), картопля, овочі і баштанні культури, плоди та ягоди.

Структура посівних площ сільськогосподарських культур за досліджуваний період збільшилася. Найбільшу частку в структурі посівів площі займають зернові культури і кормові культури, але зменшилися площі ріпаку та цукрового буряку і збільшилися частка посівної площі під зерновими і кормовими культурами. На території області взагалі припинили вирощувати одну з найхарактерніших технічних куль для поліського регіону - льон-довгунець. Так, в північних районах, провідними культурами, які вирощуються є зернові культури і картопля. У південних районах основними культурами, які вирощують є зернові, технічні та картопля.

Наукова новизна: всебічно розкрито сучасний стан рослинництва Рівненської області та проаналізовано динаміку, що характерна для нього. Створено картосхему, що відображає регіональні відмінності рослинництва регіону дослідження.

Практична значимість. Шляхи запропоновані щодо покращення функціонування рослинницьких комплексів у Рівненській області можуть бути використані при складанні прикладних програм розвитку регіону Рівненською обласною державною адміністрацією. Окремі положення можуть бути втілені у навчально-виховному процесі на географічних факультетах.

Ключові слова: рослинництво, сільськогосподарські культури, технічні культури, кормові культури, зернові культури, посівна площа, середня врожайність, рентабельність.

УДК 911.3

Сосницкая Ярослава Сергеевна,
кандидат географических наук

Восточноевропейского национального
университета имени Леси Украинский, г.
Луцк, Украина, e-mail: yaroslavavnu@mail.ru

Романчук Алла Ивановна

Восточноевропейского национального
университета имени Леси Украинский, г.
Луцк, Украина

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ РАСТЕНИЕВОДСТВА РОВЕНСКОЙ ОБЛАСТИ

Целью статьи является раскрытие особенностей специфики современного состояния растениеводства Ровенской области, ведь оно является ведущей отраслью сельского хозяйства. В статье исследованы основные изменения структуры растениеводства за последние пять лет.

Методологической основой работы является системный подход к изучению социально-экономических процессов и явлений протекающих в растениеводческих комплексах сельского хозяйства Ровенской области. В процессе научного исследования использован ряд методов, среди: теоретического обобщения, сравнения и анализа, системно-структурный анализ, сравнительный картографический.

Результаты исследования. Доля растениеводства в структуре сельского хозяйства составляет 65%. Основными сельскохозяйственными культурами которые выращиваются в области являются: зерновые культуры (пшеница, рожь, кукуруза, ячмень, овес, просо, гречиха, зернобобовые (горох, вика)), технические культуры (сахарная свекла, лен-долгунец, рапс), картофель, овощи и бахчевые культуры, плоды и ягоды.

Структура посевных площадей сельскохозяйственных культур за исследуемый период увеличилась. Наибольшую долю в структуре посевов площади занимают зерновые культуры и кормовые культуры, но уменьшились площади рапса и сахарной свеклы и увеличились доля посевной площади под зерновыми и кормовыми культурами. На территории области вообще прекратили выращивать одну из самых характерных технических шаров для полесского региона - лен-долгунец. Так, в северных районах, ведущими культурами, которые выращиваются являются зерновые культуры и картофель. В южных районах основными культурами, которые выращивают являются зерновые, технические и картофель.

Научная новизна: всесторонне раскрыто современное состояние растениеводства Ровенской области и проанализирована динамика, характерная для него. Создан картосхему, что отражает региональные различия растениеводства региона исследования.

Практическая значимость. Пути предложены по улучшению функционирования растениеводческих комплексов в Ровенской области могут быть использованы при составлении прикладных программ развития региона Ровенской областной государственной администрацией. Отдельные положения могут быть воплощены в учебно-воспитательном процессом на географических факультетах.

Ключевые слова: растениеводство, сельскохозяйственные культуры, технические культуры, кормовые культуры, зерновые культуры, посевная площадь, средняя урожайность, рентабельность.

UDC 911.3

Sosnitsky Yaroslava Sergiivna,
Candidate of Geography Sciences

Eastern National University named after Lesya
Ukrainian, Lutsk, Ukraine, e-mail:
yaroslavavnu@mail.ru

Romanchuk Alla Ivanivna

Eastern National University named after Lesya
Ukrainian, Lutsk, Ukraine

CURRENT STATUS CROP RIVNE REGION

The article is the disclosure of the specific features of the current state of Rivne region, because it is the leading sector of agriculture. In the article the major changes in the structure of crop in five years.

The methodological basis of the work is a systematic approach to the study of socio-economic processes and phenomena occurring in complex crop agriculture Rivne region. During the research used a number of methods, among theoretical generalization, comparison and analysis of system-structural analysis, comparative mapping.

Research results. The share in the structure of crop agriculture is 65%. The main crops grown in the region are: cereals (wheat, rye, corn, barley, oats, millet, buckwheat, legumes (peas, vetch)), industrial crops (sugar beet, flax, rape), potatoes, vegetables and melons, fruits and berries.

The structure of agricultural cropping has increased over the period. The largest share in the structure of sowing areas occupied by crops and forage crops, but decreased the area of rape and sugar beet and increased share of cultivated area under grain and forage crops. In the region generally ceased to grow one of the most characteristic technical spheres, Polissya region - flax. Thus, in the northern areas, leading crops produced are cereals and potatoes. In the southern main crops grown are corn, technical and potatoes.

Scientific novelty: thoroughly exposed the current state of Rivne region and the dynamics that characterized to him. A mapped schemes, reflecting regional differences crop area of research.

The practical significance. Ways to improve the functioning of the proposed crop systems in Rivne can be used in the preparation of applications development in the region Rivne Regional State Administration. Some provisions may be embodied in the educational process of the Faculty of Geography.

Key words: crop, crops, industrial crops, forage crops, grain, crop area, the average yield, profitability.

Актуальність. В умовах сучасної соціально-економічної та політичної кризи сільськогосподарське виробництво виступає одним з важелів розвитку України. Рівненська область, як і значна кількість регіонів України, має аграрно-індустріальну спеціалізацію, а сільське господарство є основною галуззю спеціалізації для більшості його адміністративних одиниць. У структурі сільськогосподарського виробництва Рівненщини провідна роль належить рослинництву, яке є однією з найбільш стабільних, прибуткових галузей економіки, забезпечує населення продовольством та є вагомою частиною українського експорту. Галузь рослинництва забезпечує населення продуктами харчування, тваринництво – кормами, харчову, переробну і легку промисловість – сировиною. В останні роки у розвитку рослинництва області, як і України в цілому, прослідковується його підйом, порівняно з іншими галузями, зокрема тваринництва. Однак, розвиток рослинництва на Рівненщині потребує негайної допомоги з боку держави, оскільки більшість сільськогосподарських культур, які є характерними для даного регіону (льон, картопля, коноплі та ін.) не є рентабельними та зосереджені або в домогосподарствах населення, або ж майже згорнуті. Тому, дослідження територіальних та часових змін у рослинництві Рівненської області на даний час є актуальним та потребує детального вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі розвитку сільського господарства України в цілому та її окремих регіонів присвячена велика кількість досліджень не лише економіко-географів, але й економістів зокрема. Теоретико-методичні основи сільськогосподарського сектору висвітлені в працях таких вчених, як: В.Г. Андрійчука, В.Я. Месель-Веселякої, В.П. Нагірної, М.Д. Пістуна, П.Т. Саблука, В.Ф. Семенова та ін [5]. Дослідженням сільського господарства Рівненської області, у тому числі й рослинництва, займалися Л.М. Коротун, С.І. Коротун, П.О. Сухий, О.Я. Романів. Однак, комплексних праць з вивчення рослинництва Рівненської області є вкрай мало.

Метою дослідження є виявлення та аналіз територіальних особливостей, характеристик та специфічних рис сучасного стану розвитку рослинництва Рівненської області.

Виклад основного матеріалу. Рівнинність території, помірність клімату та різноманітність ґрунтового покриву сприяли розвиток сільського господарства у Рівненській області. Переважаючою галуззю якого є рослинництво, продукція якого є більш рентабельною порівняно з тваринництвом. Частка рослинництва у структурі сільського господарства області у 2014 році становила 65% та зросла порівняно з 2010 роком (60%) на 5%. Зростання частки рослинництва у сільськогосподарському секторі відбулося починаючи з 2000 рр., а до того лідируючі позиції належали тваринництву. Питома вага Рівненщини у загальнодержавному виробництві продукції рослинництва у 2014 р. склала 2,6%. За даним показником область у 2014 р. посіла 19 місце серед регіонів України.

Територія Рівненської області, її північна частина, лежить у межах поліської зони, південна частина у межах лісостепової зони. Це зумовлює певну територіальну спеціалізацію рослинництва. Так, домінуючими сільськогосподарськими культурами які вирощуються в області є: зернові культури (пшениця, жито, кукурудза, ячмінь, овес, просо, гречка, зернобобові (горох, вика)), технічні культури (цукрові буряки, льон-довгунець, ріпак), картопля, овочі та баштанні культури, плоди та ягоди [2].

У складі самого рослинництва також відбулися помітні зміни, які торкнулися не лише обсягів виробництва його продукції, а головно структури посівних площ. Слід зауважити, що ці зміни тісно корелюють із тими процесами, які відбулися у рослинництві усієї країни. Йдеться насамперед про скорочення посівних площ під кормовими культурами при одночасному їх зростанні під технічними культурами. У Рівненській області є своя специфіка, але загальний тренд змін відповідає загальнодержавному [1].

Сільськогосподарські угіддя Рівненщини займають 46,4% її території або 929,7 тис. га. У структурі сільськогосподарських угідь рілля становить – 72,5% (658,0 тис. га), сіножаті – 13,7% (127,6 тис. га), пасовища – 13,8% (128,6 тис. га). Площа осушених земель становить 390,4 тис. га. Низька частка сільськогосподарських угідь пов'язана з складними умовами

розвитку рослинництва в її північних поліських районах. Перш за все це низька природна родючість ґрунтів, заболоченість і перезволоженість території, наявність значних масивів лісів, особливо в поліській частині області, радіоактивна їх забрудненість внаслідок аварії на ЧАЕС.

За останні п'ять років відбулися зміни у структурі посівної площі Рівненської області. Так у 2010 р. посівні площі займали 506,9 тис. га, а у 2014 – 540,7 тис. га. За цей період збільшилися посівні площі зернових культур на 3%, кормових культур на 2%. Проте зменшилися посівні площі ріпаку (- 2%) та цукрового буряку (- 3%). У структурі посівної площі найбільшу частку займають зернові культури – 273,2 тис. га (60% до загальної посівної площі). Питома вага області у загальнодержавному виробництві зернових у 2014 р. склала 1,8%. Першість за посівною площею належить озимій пшениці – 35% (96,9 тис. га). Серед зернових культур провідні місця посідають кукурудза – 24% (65,2 тис. га), ярий ячмінь – 15% (42,2 тис. га), озиме жито – 9% (23,4 тис. га), ярий овес – 8% (22,1 тис. га). Крім перерахованих зернових культур у Рівненській області також сіють такі сільськогосподарські культури як: яру пшеницю (8,7 тис. га), озимий ячмінь (7,1 тис. га), гречку (4,6 тис. га), зернобобові (2,6 тис. га), просо (0,2 тис. га).

Вдалий за природно-кліматичними умовами 2014 р. сприяв рекордному за останні 5 років виробництву зернових культур в 1108,6 тис. т (на 4% більше ніж у 2010 р.). З яких 68% (753,5 тис. т) вироблено сільськогосподарськими підприємствами, 32% (355,1 тис. т) у господарствах населення. Основними сільськогосподарськими виробниками є підприємства лісостепової зони, а саме Млинівський (151,4 тис. т), Гощанський (114,4 тис. т), Дубенський (114,3 тис. т), Здолбунівський (113 тис. т), Острозький (112,4 тис. т), Рівненський (111,8 тис. т), Радивилівський (102,4 тис. т) райони області. Вони виробляють близько 74% зернових та зернобобових культур області.

Середня урожайність зернових та зернобобових культур Рівненщини у 2014 році становила 41,4 ц/га та є найвищою протягом досліджуваного періоду. Вища врожайність ніж середньообласна у Острозькому (60,6 ц/га), Здолбунівському (55,7 ц/га), Гощанському (50,2 ц/га), Демидівському (49,4 ц/га), Млинівському (45,1 ц/га), Дубенському (44,2 ц/га) районах. За досліджуваний період у Рівненській області спостерігається збільшення урожайності майже в двічі.

Вагоме місце у рослинництві Рівненщини відіграють технічні культури (14% посівних площ області), серед яких виділяються цукровий буряк, ріпак, льон-довгунець. Однією з основних сільськогосподарських технічних культур області є цукровий буряк, посівні площі якого з кожним роком помітно зменшуються. Так у 2010 р. посівні площі цукрового буряку становили 23 тис. га, а у 2014 р. вже 12,2 тис. га. Вони скоротилися практично у двічі, що зумовлено занепадом цукровопереробної галузі. Загалом у 2014 р. в області було виготовлено 531,4 тис. т цукрового

буряку, з якого 76% (390,3 тис. т) було вироблено на сільськогосподарських підприємствах, а решта 24% (141,1 тис. т) у господарствах населення (рис. 2). Основними районами вирощування цукрових буряків є Млинівський (55% загальнообласного показника) та Радивилівський (21%). Середня урожайність цукрових буряків області становить 434,9 ц/га. Даний показник більший за середньообласний у Млинівському (500,1 ц/га), Радивилівському (401,8 ц/га), Демидівському (386,2 ц/га), Гощанському (366,1 ц/га) районах. Вагомими причинами, що зумовлюють розвиток буряківництва у цих районах є те, що вони знаходяться у лісостеповій зоні, яка є найбільш сприятливою для вирощування цукрових буряків.

З кожним роком на території Рівненської області, як і України в цілому, зростають площі, які засівають ріпаком. Посівна площа ріпаку в області у 2014 р. становить 22,4 тис. га (4 % від загальної посівної площі). Вони скоротилися порівняно з 2010 р. на 2% (33,8 тис. га), однак й надалі тримають першість серед посівних площ технічних культур. Валове виробництво ріпаку в області зменшується. В 2010 р. воно становило 73623 т, тоді як у 2014 р. – 64241 т. Близько 99% ріпаку виробляють на сільськогосподарських підприємствах, 1% у господарствах населення. (рис. 2). Провідними районами виробництва ріпаку є Радивилівський (27%), Млинівський (26%), Острозький (12 %), Дубнський (10 %). Середня урожайність ріпаку в області становить 29,2 ц/га. Найвища пересічна урожайність культури була у господарствах Млинівського (39,2 ц/га), Здолбунівського (37,4 ц/га), Радивилівського (30,6 ц/га) районах.

Рівненська область розташована в зоні Українського Полісся, для якої однією з характерних галузей сільського господарства є льонарство. Нажаль ця галузь на даний час взагалі зникла. З 2010 р. льон-довгунець не сіється на території області. В 90-ті рр. посівні площі були в таких районах як: Березнівському, Володимирецькому, Гощанському, Дубровицькому, Заріччянському, Корецькому, Костопільському, Рокитнівському, Сарненському. У 2005 р. посівні площі залишилися лише у Березнівському, Володимирецькому, Дубровицькому, Костопільському, Сарненському районах. До 2010 р. льон-довгунець сіяв лише Сарненський район.

Вирощування технічних культур є одним із найрентабельніших у рослинництві. Разом з тим, вони виносять з ґрунту найбільшу кількість поживних речовин, а в регіонах їх вирощування спостерігається стійка тенденція до виснаження ґрунтів [3].

Традиційною сільськогосподарською культурою Полісся є картопля. Картоплярство є занепадаючою галуззю сільського господарства Рівненської області. Хоч за останні п'ять років посівні площі збільшилися, про те не набагато. У 2014 році вони становили 69,1 тис. га (12,7% усіх посівів), а у 2010 – 65,7 тис. га (12,9%) і поступалися за розміром лише пшениці. Посіви картоплі розташовані по всій території області рівномірно, але їх частка у структурі посівних площ поліських та

лісостепових районів відрізняється. Виробництво картоплі у 2014 р. становило 1299,2 тис. т, з яких 99% (1291,1 тис. т) вирощувалося у господарствах населення, а 1% у сільськогосподарських підприємствах. Найбільшими виробниками картоплі є господарства Рівненського (9%), Рокитнівського (8%), Дубенського (7%), Дубровицького (7%), Березнівського (7%), Володимерецького (7%) районів. Дана культура є найбільш характерною для даних районів, але найвища урожайність картоплі у Дубенському (231 ц/га), Млинівському (227,6 ц/га), Золбунівському (218,6 ц/га), Демидівському (212 ц/га), Гощанському (206 ц/га) районах. Тут вона вища за середньообласний показник – 188,1 ц/га.

Важливе місце у структурі сільськогосподарських культур займають і кормові культури (22% від загальної посівної площі). Основними кормовими культурами, які висіваються є кормові коренеплоди, кукурудза на силос і зелений корм, однорічні та багаторічні трави. За досліджуваний період посівна площа цих культур збільшилася на 2% та становить 109,1 тис. га, проте це вкрай мало. Обсяг виробництва кормових культур у 2014 році становив 103,5 тис. га, що на 1,4% більше ніж у 2010 році (894,8 тис. га). Протягом досліджуваного періоду урожайність кормових культур не змінився, та становить 634,4 ц/га.

Овочівництво виступає допоміжною галуззю сільського господарства та посідає вагоме місце у структурі виробництва рослинницької продукції в приватних господарствах населення. Перехід до ринкових відносин спричинили зниження посівних площ овочів. Так у 2014 р. посівні площі овочів становили 12,1 тис. га (2% від загальнообласного показника). Їх виробництво становило 255,5 тис. т, з яких 91% вироблено господарствами населення, а решта 9% сільськогосподарськими підприємствами. Найбільше овочів виробляють в центральних районах області в Рівненському (35,4 тис. т), Млинівському (28,0 тис. т), Дубенському (26,3 тис. т), Гощанському (19, 5 тис. т), що зумовлено тяжінням до ринків збуту та наявністю більш родючих ґрунтів. Середня урожайність овочів становить 209,7 ц/га. Вища за середньообласний показник урожайність у Рокитнівському (200 ц/га), Заріччянському (197,6 ц/га), Дубенському (181,6 ц/га), Острозькому (178,8 ц/га), Здолбунівському (175,4 ц/га), Млинівському (170,9 ц/га).

В умов ринкової економіки основним фактором який визначає розвиток сільського господарства, а також безпосередньо рослинництва є отримання прибутків. Основним показником прибутковості галузі є рентабельність виробництва.

Рентабельність сільськогосподарських культур Рівненської області не має чіткої тенденції і постійно коливається, проте він завжди є додатнім. Загалом рівень рентабельності рослинництва сільськогосподарськими підприємствами Рівненської області у 2014 р. становить 2,3%. За досліджуваний період рівень рентабельності постійно змінювався, з 2010 р. до 2012 р. він поступово зростав (5,9% і 11%

відповідно), а у 2013 р. зменшився до 10,8%. Найвищий рівень рентабельності за галузями рослинництва у 2014 р. є у цукрового буряку, плодів та ягід та овочів – 32,3%, 31,2% та 26,6% відповідно. Найбільш збитковим є вирощування зернових культур. Найбільша рентабельність рослинництва Рівненської області у 2014 р. у Здолбунівському, Володимирецькому, Дубенському та Рокитнівському районах. Найнижча рентабельність у Зарічненському, що пов'язано з заболоченістю території та віддаленістю території від основних центрів переробки сировини.

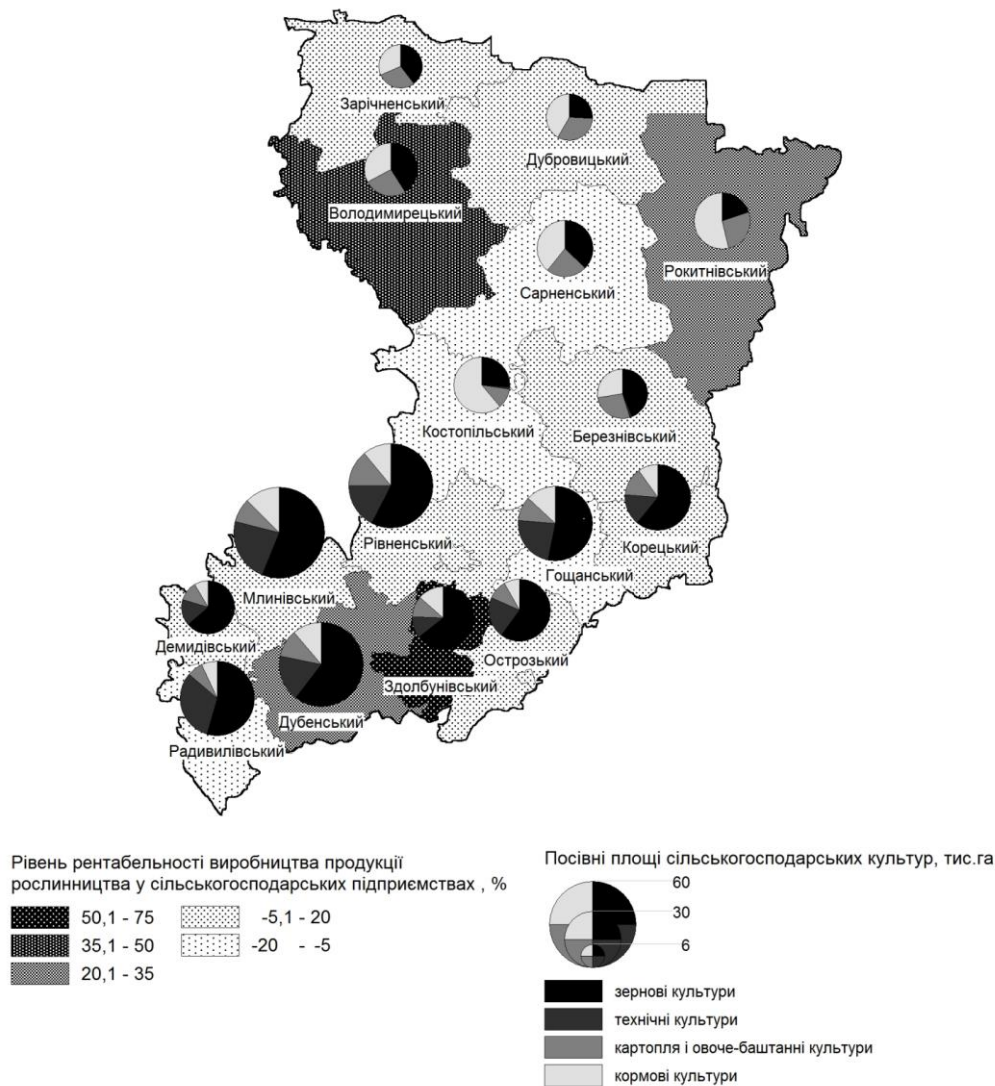

Рис.1. Рослинництво Рівненської області, 2014 р.

Зміни структури сільськогосподарських культур призвела до того ґрунти втратили свою природною родючість та потребують внесення добрив, а як наслідок цього зменшилася урожайність основних культур які є типовими для даної території. Втрата родючості ґрунтом спричинена вирощуванням ріпаку та кукурудзи, які є не характерними для Рівненської області, а також тим що ці культури значно виснажують ґрунт. Зниження

родючості ґрунту також спричинене недотриманням сівозміни та не проведенням сільськогосподарських меліоративних робіт в північних районах області. У центральних та південних районах посівні площі є значно більшими, що пов'язано з більш родючими ґрунтами. Однак, внаслідок великої розораності характерною є проблема деградації ґрунтів, яка стоїть дуже гостро для регіону, не дає можливості отримати значні додаткові прибутки від сільськогосподарського виробництва.

Висновки. Рослинництво займає важливе місце у розвитку сільського господарства Рівненської області, а також всієї України. В наслідок трансформаційних змін, які склалися у рослинництві області, відбулися зміни в спеціалізації районів. Так, внаслідок занепаду льонарства у північних районах, провідними культурами, які вирощують є зернові культури та картопля. У південних районах основними культурами, які вирощують є зернові, технічні та картопля. Розвиток рослинництва на території Рівненської області зумовлений несприятливими природними передумовами, особливо в північних районах, позитивною динамікою рівня рентабельності продукції рослинництва, вигідним економіко-географічним положенням. Внаслідок економічних криз, політичної нестабільності, реформ, а також особливостей природних умов рослинництво області значно уповільнило темпи розвитку, та не досягає показників, що були на початку незалежності держави.

Основними напрямками розвитку рослинництва Рівненської області на подальші роки має стати збільшення обсягів виробництва зернових культур та картоплі, за рахунок покращення продуктивності культур, а також економічної підтримки сільських господарств.

Список використаних джерел:

1. Брановський М. О. Аграрний сектор Рівненської області: трансформаційні процеси, особливості сучасного розвитку/ Барановський М. О.// Географія Рівненщини та суміжних областей. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Рівне: Червінко, 2013. - С.52 – 58.
2. Коротун І. М. Географія Рівненської області: Природа. Населення. Господарство. Екологія/ І. М. Коротун, Л. К. Коротун. – Рівне, 1996. – 274 с.
3. Позняк С. П. Картографування ґрунтового покриву: навч. посібник/ С. П. Позняк, Є. Н. Красеха, М. Г. Кіт. – Львів: ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 500 с.
4. Статистичний щорічник Рівненської області за 2014 рік/ за ред Ю. В. Мороза . – Рівне: Головне управління статистики у Рівненській області, 2015. – 469 с.
5. Сухий П.О. Агропродовольчий комплекс Західноукраїнського регіону: монографія/ П.О. Сухий. – Чернівці: Рута. – 400 с.

Список использованных источников:

1. Брановський Н. А. Аграрный сектор Ровенской области: трансформационные процессы, особенности современного развития / Барановский М. В. // География Ровенской и смежных областей. Материалы Всеукраинской научно-практической конференции. - Ровно: Червинко, 2013. - С.52 - 58.
2. Коротун И. М. География Ровенской области: Природа. Населения. Хозяйство. Экология / И. М. Коротун, Л. К. Коротун. - Ровно, 1996. - 274 с.

3. Позняк С. П. Картографирование почвенного покрова: учеб. пособие / С. П. Позняк, Е. Н. Красеха, М. Г. Кот. - Львов: ВЦ ЛНУ им. Ивана Франко, 2003. - 500 с.
4. Статистический ежегодник Ровенской области за 2014 / под ред Ю. В. Мороза. - Ровно: Главное управление статистики в Ровенской области, 2015 - 469 с.
5. Сухой П.А. Агропродовольственный комплекс Западноукраинского региона: монография / П.А. Сухой. - Черновцы: Рута. - 400 с.

References:

1. Branovs'kyj M. O. Agrarnyj sektor Rivnens'koi' oblasti: transformacijni procesy, osoblyvosti suchasnogo rozvytku/ Baranovs'kyj M. O.// Geografija Rivnenshhyny ta sumizhnyh oblastej. Materialy Vseukrai'ns'koi' naukovo-praktychnoi' konferencii'. – Rivne: Chervinko, 2013. - S.52 – 58.
2. Korotun I. M. Geografija Rivnens'koi' oblasti: Pryroda. Naselennja. Gospodarstvo. Ekologija/ I. M. Korotun, L. K. Korotun. – Rivne, 1996. – 274 s.
3. Poznjak S. P. Kartografuvannja g'runtovogo pokryvu: navch. posibnyk/ S. P. Poznjak, Je. N. Krasjeha, M. G. Kit. – L'viv: VC LNU im. Ivana Franka, 2003. – 500 s.
4. Statystychnyj shhorichnyk Rivnens'koi' oblasti za 2014 rik/ za red Ju. V. Moroza . – Rivne: Golovne upravlinnja statystyky u Rivnens'kij oblasti oblasti, 2015. – 469 s.
5. Suhyj P.O. Agroprodovol'chij kompleks Zahidnoukrai'ns'kogo regionu: monografija/ P.O. Suhyj. – Chernivci: Ruta. – 400 s.